

Gál László

Több, mint egy szürke épület: 86 éve adták át Kolozsvár első áruházát, a Sorát¹

A Sora hivatkozási pont Kolozsváron, megálló viseli a nevét, sokan ismerik, a történetéről mégis keveset tudni, de legalábbis nem közismert. Gaál György a *Magyarok utcája* c. könyvében² ugyan megemlékezik róla, de kutatásának fókuszában mindvégig a Sora épületének helyén korábban álló három ház állt, amelyek lebontásával „az utcaképet is megbontották”.

A korabeli képeken (például Veress Ferenc 1859-ben készült felvételén) még jól látszik, hogy az épület helyén három telek, és rajtuk egy-egy ház állt. A 19–20. század fordulójára már mindhárom egyházi tulajdonba került. Korábban főleg az egyház előljárói, a kolozsvári unitárius egyházközség lelkészei lakták az épületeket, például Kriza János és Ferencz József, de egy rövid ideig az egyikben Berde Áron is lakott, aki a Babeş–Bolyai Tudományegyetem 1871-ben alapított elődjének az első rektora volt. A lebontásuk nem váltott ki nagy felháborodást, Kelemen Lajos történész a *Pásztortűz*-ben tömören, tárgyilagosan idézte fel a történetüket, soraiból érezhető, hogy a korabeli szakma elfogadta a három, nem műemlék besorolású épület lebontását. Az egyikről például csak annyit jegyzett meg, „jellegzetes 18. századi földszintes polgárház volt, melynek még jó tucatnyi testvére áll a Belváros különböző utcaiban”³.

¹ A tanulmány először a Transtelexen jelent meg: *Transtelex*, 2023. december 31., <https://transtelex.ro/életmod/2023/12/31/sora-aruhaz-tortenet-kolozsvar>. Ennek szerkesztett változatát adjuk közre.

² GAÁL György, *Magyarok utcája. A kolozsvári egykori Bel- és Külmagyar utcák telkei, házai, lakói*, Erdélyi tudományos füzetek 221 (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1995), *Magyar Elektronikus Könyvtár*, letöltve: 2024. október 12., <https://mek.oszk.hu/02800/02808/html/#b37>.

³ KELEMEN Lajos, „Kolozsvári műemlék-krónika”, *Pásztortűz* 24., 11–12. sz. (1938): 627.

A korabeli *Brassai Lapok* tudósítása sem különösen sajnálkozik a lebontásuk miatt, sokkal inkább lelkesedik azért az ötletért, hogy az unitárius egyház áruház építését tervezi. „Az egyik épület alacsony, régi ház, a másik szintén, a harmadik emeletes bérpalota, amelynek egyetlen nevezetessége, hogy itt tartja szeánszait minden vasárnap délután öt órakor a Selypítő Melánia szelleméről elnevezett spiritiszta kör”⁴ – írták nem épp hízelgően az épületekről.

Az 1930-as évekre mindhárom épület idős volt, valószínűleg nem nagyon felelt meg a kor elvárásainak, és állandó javítást, karbantartást igényelt. Egyáltalán nem volt jövedelmező az 1921-es földreform után nehéz helyzetbe került tulajdonosának. Ezt támasztja alá Kovács Lajos az *Unitárius Egyház* c. lapban közölt cikkében, amelyben felidézte, 1938 januárjában az egyházi főtanács „a nem jövedelmező vagyon értékesítését, s egy nagyobb építkezést helyesnek talál”⁵, és elvi beleegyezését adja.

Az egyházak pedig igyekeztek olyan lehetőséget keresni, amely gyorsan megtérül és jelentős jövedelmet ígér. Erre volt válasz az áruház, illetve rá egy bérház építése. Nemcsak az unitárius egyház döntött úgy a korban, hogy bérházakat építtet, a római katolikus és a református egyházak is így tettek, de kétségtelen, hogy a Sora építése volt a legnagyobb vállalás.

A főtanács elvi beleegyezése után szó szerint felgyorsultak az események. Az Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa 1938 áprilisában elfogadta a Bukarestben már lerakattal és két áruházzal is rendelkező prágai Steuer & Friedländer cég leányvállalatának, a Sora Rt.-nek az ajánlatát egy kolozsvári áruház felépítésére. 1938 júniusában állapodnak meg a telkeken álló három ház elbontásáról, és 1938 júliusának végén kötnek szerződést az épület kivitelezésére. Gaál György az egyház korábbi jogtanácsosától, Szathmáry Jánostól származó információkra hivatkozva korábban azt írta, „a befektetést az is siettette, hogy a földreformkor kiszájtított egyházi földekért kapott agrárkötvények meglehetősen magas árfolyamot értek el, értékük csökkenésétől tartottak”⁶.

Kétségtelen, hogy az anyagiak a történet egyik leghomályosabb része, hogy miből volt az egyháznak 15 millió leje az építkezésre. Kovács Lajos a korábban említett cikkében éles kritikát is megfogalmazott az építkezéssel kapcsolatban,

⁴ (r.), „Az unitárius egyház négyemeletes áruházat épít a Sora S. A. részére”, *Brassói Lapok* 44., 127. sz. (1938): 5.

⁵ Kovács Lajos, „A kolozsvári nagy építkezés”, *Unitárius Egyház* 31., 9–10. sz. (1938): 63.

⁶ GAÁL György, „Unitárius épületek és építkezések az egykori Magyar utcában”, *Keresztény Magvető* 101., 2. sz. (1995): 145.

mert „az egész egyház vagyónát kockára tevő ügylet”⁷ kimenetele kétséges, nyélbe ütése homályos. A cikkéből az derül ki, hogy az egyház közvetlen vezetésén kívül nem sokan tudták, miből futja az építkezésre, mit vállaltak cserébe, mennyivel járul hozzá a Sora cég a 15 millió lejes befektetés költségeinek fedezéséhez. A korabeli lapok beszámolóí alapján „az unitáriusok a hatalmas házbérelőlegből kezdték meg az építkezést”⁸. És az kétségtelen, hogy a Sora Rt. jelentős összeggel járult hozzá az építkezés költségeihez, kifizette előre egyévi bérét, ugyanakkor elnyerte a 14 évi bérleti jogot. Cserébe viszont azt vállalta az egyház, hogy 1938 decemberére felhúzza az épületet, és átadja nekik az üzlethelyiséget. Hárman pályáztak a bérház megtervezésére és megépítésére, közülük a kolozsvári Strasser és Öhlbaum cég tervét találták a legjobbnak.

„Két hónappal ezelőtt még két régi ház feküdt itt. Tegnap pedig megkezdtek a két hónap alatt felhúzott bérház negyedik emeletének az építését is”⁹ – írta 1938 októberében a *Brassói Lapok* a kolozsvári építkezésekről szóló cikkében. Az újság azt is megjegyzi, hogy az egyház először csak egy (más források szerint kettő) emeletet akart megépíteni, és csak később bővítette volna tovább, de a város ragaszkodott egy minimum négyemeletes ház megépítéséhez az utcának ezen a szakaszán.

„Hetek alatt nőtt ki a földből a négyemeletes palota, amelynek hatalmas faállványai előtt naponként az érdeklődők tízezrei állnak. Egészen megkapó látvány például az, ahogy az állványokon a munkások fellapátolják a negyedik emeletre a kő- és malter-anyagot, amelyet az utcán kevernek, azután munkások tízei lapátolják a lépcsőzetesen épült faállványokon. [...] Lapátolás és kövek ütődésének zaja tölti be a környéket.”¹⁰ Így írták le az építés folyamatát a *Brassói Lapok* korábban már idézett számában. Végül december elsején a Sora cég átvette a helyiségeit, az egész épület valamivel később, 1939. október 15-re készült el.

Akkor az épület teljesen másképp nézett ki, mint manapság.

Az áruház tervének véglegesítését Öhlbaum Áron és a Sora vállalat Schneider nevű mérnöke közösen végezte, és a mai bevásárlóközpont földszinti részének nagyjából felét foglalta el. A Magyar/Kossuth utcáról – ami akkor épp Foch marsallról volt elnevezve – nyíló bejáratról jobbra kapott helyet a Sora vállalat 60 m hosszú, a Forduló utcáig benyúló üzlethelyisége. A tartóoszlopainak nyomai

⁷ Kovács, „A kolozsvári nagy építkezés”...: 65.

⁸ RUFFY Péter, „December elsején nyit a négyemeletes Sora-áruház”, *Brassai Lapok* 44., 243. sz. (1938): 4.

⁹ Uo.: 4.

¹⁰ Uo.: 4.

még manapság is jól kivehető a bevásárlóközpontban. A cég az alagsort (kivéve az óvóhelyeket és a lakók pincéit) raktárnak, az első emeletet irodának vette bérbe.

Az üzlethelyiségtől balra, azzal párhuzamosan egy kapualj nyílt, amelyet egy udvar követett. Ezek kötötték össze a Magyar utcát a Forduló utcával. A kapualj másik oldalán két kis üzlethelyiséget alakítottak ki, amelyet először Ullmann Ferenc címfestő és a képeket, porcelánt, szőnyeget árusító Pax cég vett bérbe. A második, harmadik, negyedik emeleten három-három lakást alakítottak ki.

A Sora építésével ért el Kolozsvárra a 19. század második felében kezdődő áruházak kora.

A 19. században az áruházak potenciális vevőköre még a tehetősebb középosztálybeliekre korlátozódott, az ő luxusfogyasztás iránti igényeiket elégítette ki. Később már bővült a vásárlóinak a köre, szélesebb rétegeket szolgált ki, a kispolgárok is áruházba jártak. A budapesti Corvin Áruház, amelyet 1926-ban nyitottak meg, például már kifejezetten a kispolgárok igényeire szakosodott. Amire Kolozsváron felépítették az első áruházat, már egyenesen népáruházként hívták rá, és a tömegek igényeinek a kielégítését nevezték meg célként.

A Sora cég ekkor Bukarestben már két áruházat működtetett, Európa-szerte összesen tizennégyet tartottak fenn. A romániaiak mellett Belgrádban, Zágrábban, Prágában és Szófiában voltak üzleteik. Ezek jelentették a mintát a kolozsvári Sora esetében is.

A kolozsvári áruház felkeltette az emberek érdeklődését egész Erdélyből. A korabeli lapok beszámolója szerint naponta százával fordultak meg a cég kolozsvári irodájában az alkalmazások megkezdésével. Az unitárius egyház levéltárában számos olyan levelet őriznek, amelyek azt bizonyítják, hogy nemcsak Kolozsvárról, hanem Székelyföldről is voltak jelentkezők.

A beszámolók szerint az áruház kiszolgáló kisasszonyaival szemben kifejezetten nagyok voltak az elvárások, de fizetést is jelentőst ígértek. Amellett, hogy elvárták a kifogástalan magatartást és udvariasságot a szerződés feltétele volt: „a leány csinos legyen, gyors, ügyes és beszélnie kell a három erdélyi nyelvet: a románt, a magyart és a németet”. Egy kiszolgálónak havi 2000-3000 lej fizetést ígértek, míg az osztályvezetők fizetésével kapcsolatban 10-15 000 lejről szóltak a hírek. „De ezektől megkívánják a francia nyelvtudást is”¹¹ – tették hozzá. Akikkel szerződést kötöttek, a bukaresti áruházukba vitték betanítani.

Az első hírek még arról szóltak, hogy december elsején szeretnék megnyitni az új, kolozsvári áruházat, de végül december 11-én tartották a hivatalos felava-

¹¹ Uo.: 4.

tási ünnepséget, és egy nappal később, december 12-én vehették birtokukba a vásárlók.

A vasárnapi avató a görögkatolikus esperes áldásával kezdődött, majd a Sora központi igazgatótanácsának tagja, egy bizonyos prof. dr. Mavrodin mondott beszédet. „A Sorának az a célja, hogy modern alapon, változatos áruval, a szegényebb néprétegek számára is lehetővé tegye a vásárlást és ezáltal olcsóbbá tegye az életet”¹² – számolt be az *Ellenzék* a beszédről. Mavrodin arról is szót ejtett, hogy számos hazai kisiparosnak adnak munkát, mert külföldi modelleket és tanulmányokat megvásárolva, az áru jelentős részét belföldön készíttetik el, és alig 10 százalék olyan áru kerül a vállalatnál forgalomba, amit külföldről hoznak be.

A közönségnek ezután megmutatták a 800 négyzetméteres áruháza minden részét, ahol mintegy kétszáz alkalmazott árusított 2500 féle árut. Az újság szerint az áruháznak igen modern technikai berendezése volt, amely télen, nyáron lehetővé tette az egyenletes hőmérsékletet. Az első emeleten a személyzet részére pihenőt, fürdőt és étkezőt rendeztek be.

Az kétségtelen, hogy Kolozsvár csodájára járt az üzletnek, amelyről az újság úgy fogalmazott: „és már első napon sok ezer ember kereste fel a látványosságának is igen érdekes népáruházat”¹³.

A decemberi nyitás nyilvánvalóan nem véletlen, az áruházak már akkor is szerették volna kihasználni az emberek karácsonyi vásárlási és ajándékozási kedvét. A kereskedők kétszer is tiltakoztak a polgármesternél az áruháza megnyitása miatt, vagy legalább szerették volna azt elérni, hogy halasszák december utánra a megnyitót.

„A Sfatul Negustoresc kolozsvári fiókjának elnöke, Cosma Ioan küldöttség élén felkereste Bornemisa Sebastian polgármestert és 150 helyi kereskedő aláírásával ellátott emlékiratban kérte, hogy a Sora működését ne engedélyezzék, mert úgy a városi szabályrendelet, mint az egészségügyi törvények szerint a lakhatási engedély addig ki nem adható, amíg meg nem állapítják, hogy az új épület teljesen száraz. A Sora-palota építkezési munkálatai azonban még ma is folynak és a földszinti építkezést is csak a múlt héten fejezték be”¹⁴ – érveltek a kereskedők. A polgármester természetesen azt ígérte számukra, tanulmányozza a kérésüket, de lényegi változás nem történt, az üzlet megnyitott.

¹² N. N., „Megnyílt a Sora népáruház kolozsvári üzeme”, *Ellenzék* 59., 285. sz. (1938): 8.

¹³ Uo.: 8.

¹⁴ N. N., „Százötven Szolozsvári kereskedő emlékirata Kolozsvár polgármestere előtt a Sora-áruháza megnyitása miatt”, *Brassói Lapok* 44., 286. sz. (1938): 4.

Pedig a kereskedőknek attól nem nagyon kellett tartaniuk, hogy az áruház a sokkal olcsóbb árujával elhalássza előlük az érdeklődőket. Legalábbis ha hihetünk a *Bomba* bulvárújság beszámolójának, amiből azért érződik a panasz, hogy velük nem kötöttek hirdetési szerződést: „A kolozsvári fiók megnyitóján a Sora igazgatósága fényesen megvendégelte a kiváltságos meghívottakat. Lehetett bőven fogyasztani mindenféle szendvicseket, tortákat, narancsokat, borokat. Délután két órakor vége volt a nagy dínomdánomnak, amikor a sajtó képviselőit külön »kihallgatásra« hívta meg a direkción. Itt tárgyalták meg a hirdetési feltételeket. Három napilap egyenként háromezer lejt kapott, amely összegért mindegyik lap három Sora hirdetést közölt le. Holott a Sora azt hirdeti magáról, hogy neki nem kell reklám és »a mi reklámunk a mi árunk!« önérzetes kereskedelmi jelszóval takarózik¹⁵ – írják. Ők jegyzik be, hogy az áruház leginkább az áraival próbálta magához csalogatni a vásárlókat, úgy hirdetve azt, mint amiben verhetetlenek.

„Hát bementünk és meggyőződünk arról, hogy a mintegy 80 kiszolgálólány által árusított portékák nagy része vagy ugyanolyan áru, vagy 10-15-20 százalékkal drágább, mint a mi kereskedőinknél. Van azonban pár árucikk, amely valamivel olcsóbb, mint az üzletekben” – írta a *Bomba*. Szerintük a piperecikkekben verték az akkori konkurenciát, illetve lényegesebben olcsóbbak voltak, mint a helyi játékkereskedések.

Azt nem tudjuk, hogy az elárusítókkal szemben támasztott elvárásait mennyire vette komolyan a Sora vezetése, mindenesetre a *Bomba* bulvárlap 1939-ben közölt egyik cikke szerint a Sora egyik elárusítónője nyerte az *Evenimentul Zilei* napilap legszebb elárusítónő pályázatának 2. díját.¹⁶ Az viszont bizonyos, hogy nemcsak az ígért áraiban bicsaklott meg, hanem az elárusítóknak tett vállalásait sem igazán tartotta be a cég. A korabeli hírek lépten-nyomon arról szólnak, hogy baj van a fizetésekkel, indokolatlanul bocsátottak el alkalmazottakat.

„Az alkalmazottakkal való bánásmód és a fizetési elrendezések igen sok kívánnivalót hagytak maguk után¹⁷ – írta 1940 októberében mintegy összegzés-képpen az áruházi viszonyokról az *Ellenzék*. Ezek már az utolsó napjai voltak az eredeti Sorának. A második bécsi döntés következtében Kolozsvár ismét Ma-

¹⁵ N. N., „Perlik a „SORA”-t a felmondás nélkül elbocsájtott alkalmazottai”, *Bomba* 7., 2. sz. (1939): 5.

¹⁶ N. N., „A Sora egyik elárusítónője, Berkovics Elza nyerte egy fővárosi napilap „legszebb elárusítónő” pályázatának 2-ik díját”, *Bomba* 7., 13. sz. (1939): 17.

¹⁷ N. N., „Letartóztatta a rendőrség a Sora áruház igazgatóját és két főtisztviselőjét”, *Ellenzék*, 61., 226. sz. (1940): 3.

gyarországhoz került, és a cég vezetése úgy döntött, bezárják a nem egészen két évvel korábban megnyitott áruházat.

Az üzlethelyiséget ezután úgy tűnik, hogy a Hangya Szövetkezet használta, legalábbis az egyház levéltárában számos alkalmazási kérést található, amit a szövetkezetnek címeztek. Gaal György kutatásai szerint később a MÁGISZ (Munkások Általános Gazdasági és Ipari Szövetkezete) vette át az üzlethelyiséget, és apró elárusítóhelyekre osztotta. A II. világháború után a Victoria élelmiszer-kereskedelmi szövetkezet bérelte, végül az Alimentara nevű állami üzletek legnagyobbikaként 1970-ben újra összenyitották az egész helyiséget, és visszakapta az eredeti Sora nevét.

Ebből az időszakból nem sok emléket találtunk, de a felújítás után a *Munkásélet* és az *Előre* is beszámolt az ott tapasztaltakról. Előbbi egy veder állott, maradékszólló miatt panaszodik az „amúgy igazán tiszta, mondhatni pedáns egységre”¹⁸, míg utóbbi a magas polcok miatt elégedetlen. Ezzel együtt a hét pénztár szinte megállás nélkül működött, mert, mint az *Előre* fogalmaz, bizonyos keregett árucikkeket csak itt lehetett megvásárolni. „Kapható benne makaróni és krémfagylalt, hajlakk és cigaretta, villanykörte és szarvasgombakonzerv, egyszóval a világon minden”¹⁹ – írta az *Előre* 1970 októberében. Ugyanakkor mégsem volt kifogástalan az ellátása. A panaszkönyvre hivatkozva tette fel a kérdést a *Munkásélet*, és akkor valószínűleg még nem is sejtette, hogy bő évtized múlva sokkal rosszabbat is meg fognak majd tapasztalni: „megengedett dolog az, hogy a város legkésőbbig nyitva tartó élelmiszerüzletében gyakran már délután hat óra tájban nem lehet veknit, kiflit vásárolni?”²⁰

Ugyanakkor az állami Alexandru Sahia filmstúdió által készített 1972-es felvételek arról tanúskodnak, hogy a város legnagyobb áruházának házhoz szállítási szolgáltatásai is voltak. A kisfilm a tej kiszállítását mutatja be.

A közvélekedéssel ellentétben soha nem államosították az épületet, bár az 1990-es évek elején, a Funar-korszakban szerették volna megkaparintani az egyháztól. Az Alimentara vállalat az 1989-et megelőző időkben is csupán bérlő volt, igaz, az egyháznak nem nagyon volt beleszólása abba, hogy ki kerül bérlőként a tulajdonában lévő ingatlanba.

A rendszerváltás után még egy ideig az Alimentara használta, de amikor az egyház a piaci viszonyoknak megfelelően megemelte a bért, a cég megtagadta

¹⁸ KENÉZ Ferenc, „A rang – erényekre is kötelez!”, *Munkásélet*, 14., 673. sz. (1970): 6.

¹⁹ KOVÁCS Mária-Magdolna, „Halszag”, *Előre* 24., 7147. sz. (1970): 4.

²⁰ KENÉZ, „A rang – erényekre is kötelez!”...: 6.

azt, majd bírósági úton kellett kilakoltatni őket. Utána meglehetősen viharos idők következtek, sorozatban váltották egymást a bérlők.

Egészen addig, amíg az 1990-es évek végén egy bizonyos Sesso cég fejlesztési javaslatlaltal nem fordult az egyházhoz. „Első lépésként a kihasználatlan alagsori raktárhoz vágtak lépcsőt, és ott is üzletet alakítottak ki. (...) A második javaslata az volt, hogy a földszintes üzletcsarnokra emeletet húzzanak. Egy kb. 800 négyzetméteres emelet 52 nap alatt készült el [...]. A további fejlesztés az volt, hogy az udvaron található két régi feljavíthatatlan épületet bontsuk le, és építsenek oda is emeletes üzletet. Az eredetileg létező, de beépített kapualjat ehhez meg kellett nyitni, és így bevásárló utca nyílik a Kossuth Lajos és a Forduló utca között. A régi, kb. 1200 négyzetméteres üzlet kb. 4000 négyzetméteresre fejlődik” – számolt be a fejlesztésekről az Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa, miután kibebfajta botrány lett az átépítések miatt.

Az emeleti rész korábbi irodáiban, öltözőiben is butiksort alakítottak ki. Az egész ingatlan bevásárlóközpont-szerűvé vált, sőt a város első, kezdetleges malljává lett. Jelzi, hogy milyen jelentőségű volt ez a fejlesztés a 20 évvel ezelőtti Kolozsváron, hogy a 2003 tavaszán tartott megnyitóra az akkori polgármester, Gheorghe Funar, illetve a prefektus, Vasile Soporan is bejelentkezett. Napközben pedig közel 20 ezren látogatták meg a Sorát.

A Iulius és a Polus Center megnyitásával napjainkra viszont elvesztette jelentőségét, most ismét új felhasználási lehetőségét keresik.

A Sora épülete nemcsak azért jelentős, mert ebben nyitották meg Kolozsvár első áruházát. „A korszak belvárosi magánbefektetései közül valószínűleg ez az épület a legnagyobb. Ugyanakkor nemcsak nagy, hanem jól sikerült épület is” – magyarázta Pásztor István építész, a két világháború közötti kolozsvári modern építészet kutatója. Jellemző, hogy a korszak modern építészeti eredményeit nem becsülik sokra, Gaál György is azt emeli ki a *Magyarok utcája* című könyvében, az unitáriusok Sora-tömbháza meglehetősen elrontotta az utca elejének összhangját. Kolozsvár általános városrendezési tervében sem jelölik védett, megőrzésre érdemes épületként.

Kolozsváron mintegy 200 modern stílusban készült épület van, jelentős részük bérház. Például az unitárius egyháznak is több, ilyen stílusban épült háza van a környéken, a Brassai utcában. A szakember szerint az ellenézés egyik oka, hogy sokan azt hiszik, a modern stílusú bérházak a második világháború utáni kommunistának tartott korszak épületei.

Ellenézésre adhat okot a magyarok körében, hogy a közbeszéd úgy tartja, főleg románok terveztek és építettek ilyen stílusban, de a szakember szerint ez egyszerűen nem igaz.

Az építész szerint az unitárius egyház is úgy rendelte meg a bérházait, hogy tudatában volt, ilyen stílusban fognak elkészülni.

„Úgy mentek oda Deák Ferenc (a Brassai utcában található két ház tervezője) építészhez, hogy tudták, ilyen stílusban fog tervezni, mert következetesen ilyen stílusban dolgozott. Egyetlen épületének sincs eklektikus díszítése a városban” – magyarázta Pásztor István. Megjegyzi, a korban Bukarestben és Budapesten is sorozatban tervezték a modern épületeket, nagyon népszerűek lettek, mert egyszerű volt építeni, és ahogy a Sora esete is mutatja, gyorsan haladtak vele.

Kolozsváron a modern stílusú épületek ritkán védettek, legfeljebb 1-2-t tart értékesnek a közvélekedés, amelyik látványosabb, vagy híresebb a tervezője, például George Cristinel két épületét, aki az Egyetemiek Házát vagy a Bocskai téri ortodox katedrális tervezte a városban. Ugyanakkor nincs az országos jegyzékben, csak helyi műemléki védetség alatt Josef Hoffmann irodájának három kolozsvári épülete sem, aki a bécsi szecesszió egyik alapítója, majd később modern stílusban alkotó tervezője. Ide sorolható továbbá a Diamant Izsó sodronyipari vállalatának készült irodaépület a Szentegyház utcában (1929-ben fejezték be, az első kolozsvári modernista stílusú épület), amit manapság iskolai bentlakásként használnak, a gyáros egykori villája a Haller Károly/Ion Creangă utcában (1930 elején fejezték be), amelyben jelenleg óvoda működik, és a Szociális Testvérek Társaságának nővérképző otthona a mai Grigorescu u. 35 sz. alatt (1938). Mivel ezek az modern épületek jellemzően nem védettek, Pásztor István szerint könnyen át is alakulnak a nyílászárók cseréjével vagy épp a hőszigeteléssel. A Sora épülete pedig megközelíti ezek értékét.

A Sora épületét Strasser Elemér és Ölbaum Áron áron tervezte, mindketten nyugaton tanult, zsidó vallású, magyar kultúrájú építészek voltak. Az irodájuk a 30-as években nagyon aktív volt Kolozsváron, rövid működésük alatt számos épületet terveztek. A Sora közülük a legjelentősebb, de az ő munkájuk az egykori Zsidókórház terve is. Mindkét tervezőt deportálták, Strasser Elemér 1944 szilveszterén halt meg Buchenwaldban, míg Ölbaum Áron túlélte a holokausztot, de már nem maradt Kolozsváron. Az *Új Kelet* a 60. születésnapja alkalmából közölt hírből az derül ki, hogy 1945-ben Izraelbe emigrált, majd a Szochnut tervezési osztályát vezette.

A két világháború közötti modernista épületeket kívülről talán sokan össze tévesztik a II. világháború után épült szocreál épületekkel. Ezt a tévhitet eloszlatandó így nyilatkozott Pásztor: „A modernizmus egyik alapelve, hogy az épület minél tágasabb, használata pedig rugalmas legyen. Már a telek is nagy kell legyen, amiben mintha lebegne az épület, de a sűrű városi szövetben ez nem megvalósítható. Úgy próbálták ezt a hatást elérni, hogy a beltérben legalább szinte

minden mindennel egybenyitható. Nem nagy szalonokat meg nappalikat, hanem egybenyitható tereket alakítottak ki, ez a SORA épületében kialakított lakások esetében és így van. A modernitás dogmái szerint egy ilyen épületet úgy kell megtervezni, mintha minden tér egybefolyna, csak a mellékhelyiségek legyenek lezárva.”

Ezt erősíti, hogy a vízszintesen elnyúló ablakoknak köszönhetően, amit a beton használata tett lehetővé, fényben úsznak a szobák. A nyílászárók, felületi burkolatok is igényesebbek, mint a későbbi évtizedekben.

A háromszobás lakások a kor igényeinek megfelelően készültek, fürdőszoba, központi fűtés, lift is járt a háromszobás lakásokhoz. Az ötödik szinten volt a közös mosoda, illetve a szárító. Nem meglepő, hogy a kívülről meglehetősen egyszerű, szürke épületben nagyon drágák voltak a lakások. Az egyház levéltárában őrzött ajánlattételekből az derül ki, 1939-ben – amikor egy három nyelven beszélő elárusító az áruházban 2000–3000 lej közötti fizetést kapott – havi 6500 lej körüli összeget kellett fizetni egy lakrészért, tehát csak a jó keresetűek engedhették meg maguknak.

Gaal György az ismertebb bérlők között említi meg Hidegh Mihályt, a piarista paptanárból meggyőződéses unitáriussá lett matematikust, Ölvedy Zsóka színésznőt; Zolnai Béla irodalomtörténészt, nyelvészt, dálnoki Gaal Elemért, Kolozs vármegye alispánját; Abrudbányai János teológiai tanárt; Vintilă Rădulescut, a Nemzeti Színház főrendezőjét; Sili Munteanu színésznőt. 1941–1944 között a ház egész negyedik emeletét a Béli Kálmán vezette Erdélyrészi Gazdasági Tanács bérelte.

„Jó lenne, ha időnként megmutatnák az embereknek az épület értékeit, érdekességeit” – mondta Pásztor István zárásként, hogy ezzel is segítsék az épület értékeinek a megismerését. Ugyanakkor úgy látja, hogy a régi tervek alapján érdemes lenne még kutatni, a 2000-es évek elejének átalakításait visszabontani és teljesen felújítani az épületet.

„Az épületnek el kell tartania magát, de egy jobb szintű kereskedelmi jelleget szánnék neki, mint a mostani szedett-vedett boltok” – tette hozzá.